

تحلیلی بر شناخت توانمندیها و برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در سد کارون 4 (با استفاده از مدل SWOT)

داریوش رحیمی: استادیار جغرافیا و اقلیم در برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
محمود رنجبر دستنایی¹: کارشناس ارشد جغرافیا و اقلیم در برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

با توجه به اینکه گردشگری روز به روز تخصصی‌تر و متنوع‌تر می‌شود، شاهد هستیم که امروزه حتی سدها نیز در فهرست جاذبه‌های گردشگری جای گرفته و گردشگران بسیاری برای دیدار از آن‌ها علاقه نشان می‌دهند. بدین جهت امروزه کارشناسان گردشگری، برای بهره‌برداری از این جاذبه‌های انسانساخت برنامه‌ریزی می‌کنند و شاید به زودی همین واژه "گردشگری سد" یا چیزی شبیه به این، به عنوان یکی از موارد متعدد انواع گردشگری در تمام دنیا مطرح شود. رشد و توسعه سریع سدسازی در سالهای اخیر، ایران را بی‌بهره از این منبع جدید گردشگری نگذاشته و در چند سال گذشته سدهای بزرگی در ایران به بهره‌برداری رسیده‌اند، یکی از این سدها سد کارون 4 است که بر روی رود کارون در استان چهارمحال و بختیاری ساخته شد و در سال 1390 افتتاح گردید. در این پژوهش با تأکید بر موضوع مدیریت استراتژیک و استفاده از تکنیک SWOT به عنوان یکی از تکنیک‌های برنامه‌ریزی استراتژیک، استراتژی‌های مناسب جهت توسعه گردشگری این سد انتخاب گردید. رویکرد این پژوهش توسعه‌ای و روش پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و تعیین وزن عوامل چهارگانه (S.W.O.T) از نظر 20 نفر از کارشناسان گردشگری استان استفاده گردید. بدین ترتیب که، ابتدا از محدوده مورد مطالعه بازدید به عمل آمد و متغیرهای مختلف محیط داخلی مورد بررسی قرار گرفت و قوت‌ها و ضعف‌های موجود شناسایی شد. سپس به منظور تعیین فرصت‌ها و تهدیدهای موجود، متغیرهای مختلف محیط خارجی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت در نتیجه پس از مطالعات و انجام محاسبات مشخص شد: محدوده مورد مطالعه با 29 نقطه قوت و امتیاز وزنی 3/461 و 20 فرصت و امتیاز وزنی 3/389 در برابر 26 نقطه ضعف و امتیاز وزنی 3/227 و 14 تهدید و امتیاز وزنی 3/239 توانمندی‌های نسبتاً بالایی برای توسعه گردشگری سد دارد ولی ضعف‌ها و تهدیدهای موجود مانع از بالفعل شدن این توانمندی‌ها گردیده است. در پایان برای بهبود بخشیدن و توسعه گردشگری در محدوده این سد 8 راهبرد رقابتی - تهاجمی، 6 راهبرد تنوع، 7 راهبرد بازنگری و 6 راهبرد تدافعی ارائه گردید.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، گردشگری سد، تکنیک SWOT، سد کارون 4.

¹. نویسنده مسئول: mranjbar4@yahoo.com، 03822882583

بیان مسأله:

گردشگری و گذران اوقات فراغت به شیوه‌ای جدید، پدیده‌ای پیامدی و همزمان جزء جدایی‌ناپذیر جامعه‌ی صنعتی و حلقه‌ای مهم در باز تولید آن است (مؤمنی، 15:1386). امروزه گردشگری در دنیا، یکی از منابع درآمد و از عوامل مؤثر در تبدلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز اهمیت ویژه می‌باشد (فنی و همکاران، 102:1389). به طوری که دکادت (1979) آن را گذرنامه‌ی توسعه برمی‌شمارد (زمردیان، 62:1384). بنابر آمار سازمان جهانی گردشگری¹ (WTO)، در سال 2000، تعداد گردشگران در سراسر جهان بالغ بر 701 میلیون نفر بوده و از این جریان گردشگری، مبلغی حدود 475 میلیون دلار به طور مستقیم وارد چرخه‌ی اقتصادی جهان شده است. این ارقام در سال 2008، برای گردشگران به 922 میلیون نفر و درآمد حاصل از آن به 944 میلیارد دلار رسیده است (فنی و همکاران، 102:1389). بدون تردید بسیاری از کشورهای جهان در رقابتی نزدیک به دنبال کسب منافع و مزایای هر چه بیشتر اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در کشورهای متبوع و بالا بردن سطح اشتغال ناشی از بهینه سازی این صنعت هستند (هال و همکاران، 1378، 17). بنابراین در سیاست‌ها و برنامه‌های کشورشان، به گردشگری به عنوان ابزاری مؤثر در ادامه روند توسعه سیاسی، فرهنگی و اقتصادی توجه خاصی مبذول می‌کنند (ختایی و همکاران، 3:1387).

منابع و جاذبه‌ها محوریت اصلی گردشگری در جهان را تشکیل می‌دهد؛ بررسی و شناخت این منابع و جاذبه‌ها در هر برنامه‌ریزی و طرح گردشگری، از مطالعات پایه و اساسی می‌باشد. وجود جاذبه‌های فراوان طبیعی و انسان ساخت، از جمله منابع بالقوه‌ای در کشور ما هستند که از دیرباز مورد توجه سیاحان و جهانگردان بوده‌اند. یکی از منابعی که در سال‌های اخیر به عنوان جاذبه‌ی گردشگری مطرح شده است، سدها هستند. ساخت سدها روی رودخانه‌ها از فاکتورهای توسعه در دنیای امروز به شمار می‌روند سدها باعث ایجاد سطح وسیع آبی در یک منطقه شده و محیطی آرام را برای گردشگران فراهم می‌کنند این زمانی بیشتر نمود پیدا می‌کند که بدانیم، کشور ایران چندین سال است با خشکسالی دست و پنجه نرم می‌کند و این امر باعث شده است که این مناطق به عنوان مناطق گردشگر پذیر معرفی شوند.

حضور در کنار آب برای مردمان همه کشورها جذاب است، برای ایرانیان نیز از دیرباز، آسودن در کنار چشمه‌ها و رودها مورد توجه بوده و اوقات فراغت را در این محیط‌های باصفا گذرانده‌اند، در ایران سدها گاهی به عنوان یک مکان گردشگری خانوادگی مطرح هستند. برای مثال سد کرخه در ایام نوروز برای بازدید عموم قابل استفاده است و خانواده‌های خوزستانی در این ایام از محیط طبیعی و دریاچه پشت سد استفاده می‌کنند. یکی دیگر از سدهایی که در حوالی مسجد سلیمان و ایذه از سایت‌های گردشگری محسوب می‌شود، سد کارون 1 یا سد شهید عباسپور است و برای مردم محلی، دریاچه پشت سد به عنوان یک مکان تفریحی منحصر به فرد قابل استفاده است. سد کرج (امیر کبیر)، سد سفیدرود و همچنین برخی از سدهای دیگر در اقصی نقاط کشور در زمره سایت‌های گردشگری قرار دارند که ساماندهی خاصی برایشان انجام نشده و فقط خود مردم به لحاظ علاقه‌ای که دارند از این مکان‌ها دیدار می‌کنند و روزهای تعطیل‌شان را در آنجا می‌گذرانند. کمتر کسانی هستند (غیر از کارکنان سدها) که از تکنولوژی ساخت، مشخصات فنی و حتی کاربرد سدها اطلاعات دقیقی داشته باشند و همین موضوع جای خالی گردشگری علمی را در این میان عیان می‌کند در ضمن در نزدیکی سدها، معمولاً طبیعت بکر و دست نخورده وجود دارد و همین موضوع به رونق گردشگری در سدها می‌افزاید.

رودخانه‌ها و دریاچه پشت‌سدها، جایگاه مناسبی برای انجام ورزش‌ها و فعالیت‌های آبی هستند. سدهای استان چهارمحال و بختیاری ویژگی‌های فراوانی برای توسعه گردشگری در این استان دارند. در واقع بستر طبیعی آماده است و تنها با سرمایه‌گذاری می‌توان به این مهم دست یافت. (مهندسان مشاور طراحان البرز، 1390: 125-100). سد کارون 4 یکی از سدهایی است که در سال 1390 به بهره برداری رسید و در همان روزهای اولیه آبیگری خیل کسیری از هم وطنان برای دیدن این سد راهی منطقه شدند و این خود ضرورت بررسی این سد را به عنوان یک جاذبه‌ی گردشگری بخوبی نشان می‌دهد. بنابراین برای کسب جایگاه بهتر در سطح جهان می‌بایست از تمامی منابع و پتانسیل‌هایی که در اختیار استفاده کرد. کشور ایران با دارا

1- World Tourism Organisation

بودن سدهای متنوع، از قابلیت بسیار خوبی برای بهره‌گیری از این ظرفیت به منظور جذب گردشگر بیشتر برخوردار می‌باشد. لذا ضرورت توجه به این منابع عظیم گردشگری در کشور بیشتر احساس می‌شود. در تحقیق حاضر سد کارون چهار به عنوان بلندترین سد بتنی دو قوسی ایران که تمام مراحل ساخت و راه‌اندازی آن توسط متخصصین داخل کشور انجام گرفته بررسی می‌گردد. تحقیق حاضر در راستای دستیابی به اهداف زیر می‌باشد:

- شناسایی نقاط قوت توسعه گردشگری سد کارون 4
- شناسایی نقاط ضعف توسعه گردشگری سد کارون 4
- شناسایی فرصت‌های توسعه گردشگری سد کارون 4
- شناسایی تهدیدهای توسعه گردشگری سد کارون 4
- ارائه استراتژی‌های مناسب جهت توسعه گردشگری سد کارون 4

پیشینه تحقیق:

استفاده از تجربیات سایر کشورها در امر پژوهش حاضر و موضوعات مرتبط باعث خواهد می‌شود تا بتواند نسبت به موضوع و اقداماتی که باعث توسعه گردشگری سد در کشور می‌شود اشراف بیشتری داشته باشیم و از دستاوردهای آنها کمک بگیریم. بدین منظور به بررسی برخی سدهای ساخته شده در دنیا از نگاه گردشگری می‌پردازیم.

الف) سد Shasta در کالیفرنیا آمریکا: این سد و دریاچه‌اش یک شهر توریستی را تشکیل داده‌اند. این شهر توریستی برای خود یک سایت اینترنتی دارد که در آن تور سد و خدمات جانبی‌اش معرفی شده‌اند. در این سایت، اطلاعات مورد نیاز و همچنین عکس‌های بسیار زیبا از محیط اطراف سد و دریاچه ارائه شده است.

ب) سد هاور¹ در شهر بولدر در فاصله نزدیک به شهر بولدر قرار گرفته است، از این رو است که اغلب آنرا سد بولدر نیز می‌نامند، هیبت دیواره‌های خاکستری رنگ سد به بلندی 215 متر، بازدیدکنندگان را لحظاتی را به خود متحیر می‌سازد. ساختار این سد، دریاچه عظیم و شگفت‌آوری به نام دریاچه مد را بوجود آورده است. منطقه طبیعی ساخته شده دریاچه مد، قسمتی از پارک طبیعی این سد می‌باشد که بوجود آورنده منطقه‌ای برای قایقرانی، ماهیگیری، شنا و پیاده‌روی برای بازدیدکنندگان و همچنین دیگر فرصت‌های تفرجگاهی برای آنها است.

ج) سد گابرونه² در آفریقای جنوبی: این سد روی رودخانه نوتوانه ساخته شده و یکی از معروف‌ترین سدهای است که به یک سایت توریستی تبدیل شده است. تپه‌های بلند و زمین‌های جنگلی که اطراف این سد را احاطه کرده‌اند، وضعیت فوق‌العاده‌ای از لحاظ گردشگری را برای آن به ارمغان آورده‌اند.

د) سد مویری³ در سوئیس: مدیران این سد با شعار "آیا تا به حال در یک سد هیدرو الکتریک بوده اید؟" گردشگران را به دیدار از این سد فرا می‌خوانند. این نوع از گردشگری در زمره گردشگری علمی جای می‌گیرد که طرفدارانی در دنیا دارد.

ذ) سد ناواجو⁴ در نیومکزیکو: این سد به عنوان یک مرکز علمی تفریحی برای گردشگران شناخته شده است. وجود سایت‌های تاریخی و طبیعی، گالری هنر، آب گرم، پارک و بازار از جاذبه‌های دیگر این سد هستند (مهندسان مشاور طراحان البرز، 1390: 100-125).

در داخل کشور تاکنون مطالعات جامعی در زمینه گردشگری سد انجام نگرفته است. اما در زمینه استفاده از مدل استراتژیک (SWOT) در زمینه توسعه گردشگری مطالعاتی انجام گرفته است که شامل: افتخاری همکاران (1385): راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک، مافی و سقایی (1387): تحلیلی بر گردشگری روستایی پیرامون کلانشهر مشهد، خیرآبادی و همکاران (1387): عوامل مؤثر در توسعه گردشگری روستایی،

¹ Hoover Dam

² Gaborone

³ Moiry

⁴ Navajo

روستاهای حاشیهی زاینده رود، قزلباش (1389): گردشگری روستایی و لزوم توجه به آن در برنامه های توسعه و آبادانی روستاها اشاره کرد.

روش تحقیق:

رویکرد پژوهش توسعه‌ای و روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است که اطلاعات آن به صورت میدانی، اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شد. اطلاعات به دست آمده در قالب روش SWOT مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بدین صورت که: ابتدا از طریق بازدیدهای میدانی و مطالعه منابع و طرح‌های موجود، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات موجود شناسایی و اطلاعات جمع‌آوری شده دسته‌بندی گردید سپس وزن‌دهی معیارها بر اساس نظر 20 نفر از کارشناسان استان (کارشناسان سازمان میراث فرهنگی استان چهارمحال و بختیاری 3 نفر، فارغ‌التحصیلان رشته‌های مدیریت گردشگری و برنامه‌ریزی توریسم 3 نفر، کارشناسان اداره منابع طبیعی 3 نفر، کارشناسان سازمان معاونت برنامه و بودجه استان 2 نفر، کارشناسان آب منطقه‌ای استان 2 نفر، کارشناس اداره راه و ترابری استان 1 نفر، کارشناسان سازمان محیط زیست استان 2 نفر، کارشناسان سازمان هواشناسی استان 3 نفر و نهایتاً مهندس سدسازی 1 نفر) انجام گرفت و نهایتاً به تدوین استراتژی‌هایی در راستای بهبود وضع موجود اقدام گردید.

فرایند مدل استراتژیک SWOT:

واژه SWOT یک واژه اختصاری برای قوتها، ضعفها، فرصت‌ها و تهدیدها می‌باشد. ماتریس SWOT، یک ابزار برنامه‌ریزی استراتژیک است که برای ارزیابی قوتها، ضعف‌های یک سازمان و فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی رویاروی آن به کار برده می‌شود (خورشید و همکاران، 20:1389). منشأ و مبدأ تحلیل SWOT به دهه 1960 بر می‌گردد. این مدل در مراحل مقدماتی تصمیم‌گیری از یک سو و به عنوان پیش درآمدی برای برنامه‌ریزی مدیریت استراتژیک از سوی دیگر طراحی می‌شود و توسط کاربران فردی و گروهی اجرا می‌شود. مدل SWOT اگر به طور صحیح به کار برده شود می‌تواند یک اساس و مبنای خوبی برای تنظیم استراتژی فراهم کند (Kajanus at al, 2004). این تحلیل دارای دو مؤلفه‌ای اصلی به شرح زیر است:

الف) شاخص‌های شرایط درونی (IFAS): که توسط نقاط قوت و ضعف در وضعیت موجود توصیف می‌شوند:

نقاط قوت (Strengths): وجود چشم‌اندازهای زیبا و بی‌نظیر، وجود زمین‌های سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی توریسم، محیطی آرام و غیره به عنوان نقاط قوت منطقه به استفاده از فرصت‌ها و مبارزه با تهدیدها کمک می‌کند.

نقاط ضعف (Weaknesses): شرایط درونی یا هرگونه نقص داخلی که موقعیت رقابتی یک منطقه را به خطر می‌اندازد و یا امکان استفاده از فرصت‌ها را کاهش می‌دهد (حکمت نیا و همکاران، 1385: 289).

ب) شاخص‌های بیرونی (EFAS) که از طریق تهدید موجود و فرصت‌های ناشناخته توصیف می‌شود:

فرصت (Opportunities): هر موقعیت یا ویژگی خارجی که در جهت تقاضای موضوع مورد نظر باشد.

تهدید (Threat): چالش‌های حاصل از روند نامطلوب یا هر شرایط خارجی است که به صورتی نامساعد بر موقعیت موضوع تأثیر می‌گذارد (افتخاری و همکاران، 1385: 7). در واقع نقطه کلیدی این مدل، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه فراهم کننده چارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است (مبارکی، 1386: 126).

محدوده مورد مطالعه:

سد مخزنی کارون 4، در بین 50 درجه و 16 دقیقه تا 50 درجه و 46 دقیقه طول جغرافیایی و 31 درجه و 35 دقیقه تا 31 درجه و 53 دقیقه عرض جغرافیایی و در مرز استان‌های چهارمحال و بختیاری و خوزستان واقع است. این سد در فاصله 180 کیلومتری جنوب غربی شهرکرد و چهار کیلومتری پایین دست محل تلاقی رودخانه‌های ارمند و بازفت واقع شده است. شهرستان‌های لردگان و کیار از جمله شهرستان‌های واقع در محدوده این استان می‌باشند که سد کارون 4 در محدوده آن‌ها قرار دارد. مطالعات اولیه طرح کارون 4 در سال 1345 (1967 میلادی) در چارچوب طرح توسعه منابع آب و همچنین برنامه‌ریزی کلی منابع آب حوضه رودخانه کارون توسط شرکت مهندسی مشاور بین‌المللی "هارزا" انجام پذیرفته است. مطالعات مرحله اول و دوم طرح نیز در مختصات 50 درجه و 28 دقیقه و 16 ثانیه طول جغرافیایی و 31 درجه و 35 دقیقه و

57 ثانیه عرض جغرافیایی که توسط شرکت مهندسی مشاور «مهتاب قدس» و شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران منعقد گردیده، هم اکنون مراحل پایانی خود را طی می‌کند. این سد اولین سد در مسیر کارون نسبت به سرچشمه بر روی رودخانه کارون و بلندترین سد بتنی دو قوسی ساخته شده در کشور با ارتفاع 230 متر است. تنظیم آب رودخانه کارون به میزان سه میلیارد و 700 میلیون متر مکعب در سال، کنترل طغیان و سیلاب‌های مخرب رودخانه کارون، تولید انرژی برق آبی به میزان دو میلیارد و 107 میلیون کیلووات ساعت از جمله اهداف ساخت سد کارون 4 است (مهندسان مشاور طراحان البرز، 200: 1390).

شکل شماره 1، نقشه موقعیت سد کارون 4 در استان چهارمحال و بختیاری

یافته های تحقیق:

جاذبه‌های گردشگری واقع در محدوده سد کارون 4: جاذبه‌های گردشگری، به عنوان هسته اصلی مقاصد گردشگری و سرمایه‌های اولیه‌ی این صنعت، نقش بسیار اساسی در برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری دارند و از این رو مطالعه و بررسی جاذبه‌های گردشگری از مبانی و اصول برنامه‌ریزی صنعت گردشگری محسوب می‌شوند. در یک بررسی اولیه، جاذبه‌های گردشگری را می‌توان به سه بخش عمده تقسیم بندی کرد:

1- جاذبه های تاریخی 2- جاذبه های طبیعی 3- جاذبه های انسان ساخت

در محدوده سد کارون 4 غلبه با جاذبه های طبیعی می باشد که به معرفی تعدادی از آنها می پردازیم.

الف: حاشیه رودخانه کارون: بیشتر مساحت استان چهارمحال و بختیاری را سرچشمه‌های کارون تشکیل می‌دهند که از اتصال سرشاخه‌های فرعی و اصلی مانند آبهای کوه‌رنگ، بازفت، کیار، ونک و رودخانه‌های ماربره، خرسان، آقبالق، سولگان و سمیرم به وجود آمده و از مرکز تا جنوب و غرب منطقه را دربر می‌گیرد. این منطقه عناصر ارزشمند گردشگری همچون آب و هوای مناسب در اکثر فصول سال، دسترسی مناسب به خوزستان، وجود جنگل‌های متراکم بلوط در حواشی مسیرهای اصلی دارد. این رودخانه از دره‌های شگفت‌انگیزی عبور می‌کند و در ترکیب جریان رود، جنگل‌های بلوط و کوه مناظر بدیعی را عرضه

می‌کند. بارزترین و هموارترین قسمت محدوده سد کارون 4 در روستای کتولا می‌باشد. در این محل رودخانه‌های بازفت و ارمند به هم پیوسته و تحت عنوان کارون به سمت جنوب غربی جریان یافته است.

ب: جاذبه طبیعی رودخانه ارمند: با متوسط آبدهی سالانه حدود 100 متر مکعب و حجم آبدهی سالانه حدود 3142 میلیون مترمکعب یکی از رودخانه‌های اصلی چهارمحال و بختیاری است و به عنوان اصلی‌ترین پتانسیل آب استان مطرح است. این رودخانه از مناطق کوهستانی مرتفع شرقی و دشت‌های مرکزی چهارمحال و بختیاری سرچشمه گرفته و پس از عبور از منطقه ارمند، آب رودخانه سرخون را دریافت نموده و با پیوستن به رودخانه بازفت به سد کارون 4 خواهد رسید. این رودخانه در مطالعات صورت گرفته توسط انجمن رفتینگ ایرانیان دارای شرایط بسیار مناسبی برای برگزاری مسابقات قایقرانی در آبهای خروشان می‌باشد.

ج: کوه‌ها و ارتفاعات منطقه: ارتفاعات واقع در محدوده سد کارون 4 بویژه در دهستان میانکوه دارای زمستان‌های معتدل کوهستانی و تابستان‌های معتدل خنک است. از این رو در فصل‌های مختلف سال علاقمندان به ورزش‌های کوهستانی می‌توانند به ورزش‌های چون اسکی، کوهنوردی و ... بپردازند. از مهم‌ترین کوه‌های این منطقه می‌توان به کوه سرقلعه در نزدیکی روستای گندمکار، کوه کره، کوه بزرک و کوه سرر نام برد.

د: آبشار گندمکار: این آبشار که در بالادست روستای گندمکار و در کوه سرقلعه واقع شده است به طور فصلی از ارتفاعات منطقه گندمکار سرازیر شده و طراوت و جذابیت خاصی به این منطقه می‌دهد و به دلیل اینکه در نزدیکی جاده اصلی واقع شده است مسافران بسیاری را برای استراحت و تفریح به طرف خود جذب می‌کند.

ه: منطقه جنگلی لردگان: این منطقه دارای 16300 هکتار وسعت می‌باشد. نواحی عمده جنگلی این منطقه شامل منج، بیدله، اوره، برد کارخانه، بارز، شوار و سبزکوه است.

ی: کاروانسرای شلیل: این کاروانسرا در مسیر جاده خوزستان و در نزدیکی پل شلیل و پل مروارید ساخته شده است، در دوره پهلوی اول مورد بازسازی قرار گرفت (سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری چهارمحال و بختیاری).
تجزیه و تحلیل داده‌ها و انجام محاسبات:

تحلیلی از وضعیت گردشگری سد کارون 4، با استفاده از مدل استراتژیک¹ (IFASE.EFAS.SWOT):

عوامل داخلی مؤثر بر توسعه گردشگری سد کارون 4: در این قسمت، پنج مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع مورد بررسی قرار گرفته‌اند و تحت عنوان نقاط قوت و نقاط ضعف و در چارچوب ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی، زیرساختی و بازاریابی) در جدول شماره 1، قرار گرفتند. در این پژوهش پس از شناسایی نقاط قوت و ضعف منطقه در زمینه توسعه گردشگری، جدولی طراحی شد که در این جدول به هرکدام از نقاط قوت و ضعف عوامل داخلی، در ستون سوم، متناسب با اثر احتمالی هر عامل بر آینده و موقعیت آتی آن، نمره ای از صفر تا 20 (بر اساس نظر کارشناسان) داده شده است. سپس وزن نسبی تک تک نقاط قوت و ضعف شناسایی شده از تقسیم وزن اختصاص داده شده بر مجموع اوزان محاسبه گردید و در ستون چهارم (وزن نسبی) قرار گرفت در ستون پنجم جدول (درجه - طبقه) با توجه به اهمیت و موقعیت هر عامل در توسعه گردشگری، امتیازی از 1 تا 5 داده شده و در ستون شش جدول (وزن نهایی)، از حاصلضرب وزن نسبی عوامل استراتژیک در درجه (طبقه) به دست می‌آید، محاسبه گردید.

عوامل خارجی مؤثر بر توسعه گردشگری سد کارون 4: این مدل روشی برای تجزیه و تحلیل عوامل خارجی فراروی یک سیستم، با استفاده از عوامل درجه‌بندی با توجه به اهمیت داده شده به هریک از فرصت‌ها و تهدیدها است (حکمت‌نیا و همکاران، 286:1385). برای ساختن یک جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل خارجی، مانند جدول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) اقدام گردید.

کمی سازی یافته‌های ماتریس SWOT: بدین منظور ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدات استخراج شده از مطالعات را در جداول شماره 1 و 2 بصورت موضوعی (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اکولوژیکی و زیرساختی) دسته‌بندی نموده و از 20 متخصص و کارشناس درگیر با مقوله‌ی گردشگری درخواست گردید به هر یک عوامل امتیازی بین 0 تا 20 اختصاص دهند سپس نظر کلیه کارشناسان جمع اوری و میانگین امتیاز اکتسابی برای هریک از معیارها محاسبه گردید (ستون وزن جداول شماره 1 و 2) سپس مجموع وزنه‌های اکتسابی برای نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدات محاسبه گردید. همانطور که در جدول شماره 1 ملاحظه می‌کنید مجموع وزنها برای معیارهای نقاط قوت 490.12، برای نقاط ضعف، 438.25 برای معیارهای فرصتها 354.37 و تهدیدها 293.7 می‌باشد. برای محاسبه وزن نسبی هر کدام از معیارها وزن آن معیار را بر وزن مجموع تقسیم می‌کنیم برای مثال برای محاسبه وزن نسبی معیار اول نقاط قوت اقتصادی (تمرکز فعالیت های اقتصادی منطقه بر بخش تولیدات دامی و لبنی) بدین صورت عمل شد.

مجموع وزن نقاط قوت = وزن نقطه قوت (بازدید هفتگی بیش از 20 هزار نفر زائر و گردشگر از منطقه بخصوص در نیمه اول سال) = وزن نسبی $0.0326 = 490.12 / 16$
 به منظور تعیین طبقه هر یک از معیارها از رابطه زیر استفاده شد و درجه هر کدام از عوامل مشخص گردید

$$N = \frac{1.0287 - 1.0290}{5} \Rightarrow N = 1.0194$$

وزن نسبی min (جدول نقاط قوت) - وزن نسبی max (جدول نقاط قوت) / (تعداد طبقات مورد نیاز)

برای تعیین فاصله سایر طبقات بصورت زیر عمل شد

طبقه اول = $N + \text{وزن نسبی min}$ طبقه دوم = $N + \text{وزن طبقه اول}$ طبقه سوم = $N + \text{وزن طبقه دوم}$

طبقه چهارم = $N + \text{وزن طبقه سوم}$ طبقه پنجم = بیشتر از وزن طبقه چهارم

برای محاسبه امتیاز وزنی ستون 6 جداول شماره 1 و 2، مقادیر وزن نسبی این جداول را درستون درجه ضرب نموده سپس تمامی این مقادیر را برای هر کدام از عوامل چهارگانه (S.W.O.T) جمع شد و وزن نهایی را بدست آمد.

جدول 1- ماتریس عوامل داخلی مؤثر بر توسعه گردشگری سد کارون 4 (IFAS)

ابعاد توسعه	نقاط قوت (Strengths)	وزن	وزن نسبی	درجه	امتیاز وزنی
اقتصادی	- تمرکز فعالیت های اقتصادی منطقه بر بخش تولیدات دامی و لبنی	16	0.0326	3	0.0979
	- برآوردن نیازهای تفریحی فراغتی برای گروه های مختلف سنی و جنسی و اقشار مختلفی از مردم با وضعیت اقتصادی متفاوت.	17.75	0.0362	4	0.144
	- امکان کاشت محصولات کشاورزی و صیفیجات در محدوده مورد مطالعه	17.75	0.0351	4	0.140
اجتماعی	- برخورداری از قدمت و سابقه تاریخی	15.57	0.0321	2	0.064
	- زمینه پذیرش مهمان و وجود فرهنگ مهمان پذیری در مردم استان و محدوده مورد مطالعه	14.75	0.0300	1	0.030
	- آداب و رسوم، فرهنگ محلی، پوشش خاص زنان و مردان و سنت های خاص مردم منطقه.	16.12	0.0329	3	0.098
	- وجود اشتراکات و همگونی فرهنگی مردم منطقه	15	0.0306	1	0.030
	- وجود روحیه تعاون و همکاری در بین مردم محلی و وجود انگیزه مشارکت در صنعت گردشگری از سوی جوانان، روستاییان و ...	14.25	0.0290	1	0.029
- زندگی کوچ نشینی و عشایری در منطقه به عنوان یک جاذبه گردشگری .	17.5	0.0357	4	0.142	
اکولوژیکی	- وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد. (محیطهای آبی، جنگلی و کوهستان) وجود گونه های گیاهی و جانوری متنوع.	18.75	0.0382	5	0.191
	- محیطی آرام و دلنشین و بدور از سر و صدا برای تمتد اعصاب بخصوص برای شهرنشینان.	18.5	0.0377	5	0.188
	- وجود شرایط آب و هوایی مناسب در تمام فصول سال.	18.25	0.0372	5	0.186
	- وجود دریاچه سد کارون 4 به طول بیش از 30 کیلومتر و امکان قایقرانی در دریاچه سد و دسترسی به رودخانه کارون - بازفت و ارمند.	19	0.0387	5	0.193
	- وجود دریاچه سد کارون 4 به طول بیش از 30 کیلومتر و امکان قایقرانی در دریاچه سد و دسترسی به رودخانه کارون - بازفت و ارمند.	17.25	0.0351	4	0.140
	- وجود اراضی کوهستانی و فراهم بودن شرایط کوهنوردی و تفرجی.	17.5	0.0357	4	0.142
	- وجود اراضی کوهستانی و فراهم بودن شرایط کوهنوردی و تفرجی.	17.25	0.0351	4	0.140
	- موقعیت جغرافیایی منطقه (محور مواصلاتی بین استان خوزستان و چهارمحال و بختیاری).	17.25	0.0351	4	0.140

				<p>- نزدیکی به بازارهای اصلی گردشگری (خوزستان و اصفهان). - وجود آب کافی برای توسعه ورزش های آبی (شنا و غواصی و قایقرانی).</p>	
				<p>- ظرفیت بالای تولید برق در منطقه. - دسترسی مناسب به جاذبه ها و منابع گردشگری در محدوده سد کارون 4. - دسترسی به جاده اصلی. - نزدیکی منطقه به شهرهای استان خوزستان و امکان استفاده از زیرساختهای موجود در این شهرها. - امکان استفاده از انرژی برق تولیدشده توسط نیروگاه سد به منظور توسعه فعالیتهای مرتبط با گردشگری. - عبور خطوط لوله انتقال گاز طبیعی از نزدیکی محدوده سد کارون 4. - وجود باند فرود هلیکوپتر در نزدیکی سد</p>	زیرساختی
				<p>- قرار گیری سد کارون 4 در محور مواصلاتی چهار محال به خوزستان و محور 5 گردشگری استان. - موقعیت استقرار و همجواری با استان های پرجمعیت و صنعتی استان خوزستان به عنوان مراکز گردشگر فرست. - چشم انداز و کیفیت بصری سد کارون 4 به عنوان بلند ترین سد دوقوسی ایران. - شرایط مساعد اقلیمی به عنوان یکی از مهم ترین قابلیت های توسعه بازار گردشگری در منطقه. - استقرار سد کارون 4 در نزدیکی مراکز شهری دهدز، ایذه، استقرار در مسیر شهرکرد به استان خوزستان.</p>	بازاریابی
3.461	--	1	490.12		مجموع
امتیاز وزنی	درجه	وزن نسبی	وزن	نقاط ضعف (Weaknesses)	ابعاد توسعه
				<p>- پایین بودن سطح درآمد مردم محلی از فعالیتهای کشاورزی و دامداری. - توزیع اندک جمعیت شاغل در بخش گردشگری و خدمات مورد نیاز گردشگران. - پایین بودن میزان هزینه کرد برای فراغت و گردشگری در بین خانوارهای ایرانی بخصوص مراکز جمعیتی نزدیک به سد کارون 4.</p>	اقتصادی
				<p>- پایین بودن شهرنشینی در منطقه در مقایسه با سایر مناطق استان. - پراکندگی مراکز جمعیتی در منطقه. - عدم آشنایی مردم با مزایا و فواید پذیرش گردشگر و توسعه فعالیت های گردشگری . - فقدان مراکز پژوهشی و آموزشی در زمینه پرورش نیروی متخصص فعال در گردشگری. - بالا بودن هزینه های گردشگری و پایین بودن درآمد سرانه مردم منطقه. - نرخ پایین سواد، بخصوص در میان زنان.</p>	اجتماعی
				<p>- زیر اب رفتن سطح وسیعی از زمینهای کشاورزی منطقه. - آلودگی آب و خاک منطقه در زمان احداث سد. - بالا بودن دمای میانگین هوا در فصول گرم سال. - بالا بودن رطوبت نسبی در فصول گرم سال و منطقه (آب و هوای شرجی در منطقه) - شیب تند ارضی حاشیه دریاچه سد</p>	اکولوژیکی
				<p>- پرپیچ و خم بودن جاده های منتهی به سد کارون 4. - کمبود یا فقدان خدمات بین راهی نظیر جایگاههای سوخت و پمپ بنزین، تعمیرگاه ماشین و اپاراتی و ... - عدم وجود اقامتگاه های عمومی (هتل، متل و مهمانسرا). - ضعف کمی و کیفی خدمات تسهیلات پذیرایی (رستوران، قهوه خانه و ...). - عدم جود و ناکافی بون امکانات بهداشتی موجود در منطقه.</p>	زیرساختی

.162	4	.0405	17.75	- کمبود نیروی انسانی آموزش دیده در زمینه گردشگری در منطقه. - هزینه بالای ساخت و ساز به واسطه نامناسب بودن اراضی و شیب بالای اراضی محدوده سد.
.162	4	.0405	17.75	- ضعف مدیریت تقاضا. - پایین بودن مدت اقامت گردشگران در منطقه.
.162	4	.0405	17.75	- ناشناخته بودن گردشگری سد در سطح ملی و منطقه ای به دلیل ابگیری تازه سد و ضعف بودن تبلیغات در این مورد.
164.	4	.0410	18	- عدم توسعه ره آوردهای گردشگری به منظور جلب انواع بازارهای بالقوه.
159.	4	.0399	17.5	- پایین بودن میزان هزینه های گردشگران در منطقه.
.112	3	.0376	16.5	
3.227	-	1	438.25	-

منبع: یافته های میدانی و تحلیلی تحقیق، 1391.

جدول 2- ماتریس عوامل خارجی مؤثر بر توسعه گردشگری سد کارون 4 (EFAS)

امتیاز وزنی	درجه	وزن نسبی	وزن	فرصت‌ها (Opportunities)	ابعاد توسعه
205.	4	.0515	18.25	- وجود نیروی کار ارزان و فراوان در استان به ویژه در مناطق روستایی برای اقدامات اجرایی طرح - فراهم بودن شرایط مساعد به منظور ایجاد مزارع تولید ماهی در دریاچه سد کارون 4 و ایجاد بازار فروش برای ارائه به گردشگران.	اقتصادی
205.	4	.0515	18.25	- افزایش سهم ناحیه در مبادلات گردشگری و تولید ناخالص داخلی.	
.150	3	.0500	17.75	- درآمد زایی برای مردم کم درآمد منطقه ایجاد اشتغال (مستقیم و غیر مستقیم) و کارآفرینی برای جمعیت جوان و کاهش نرخ بیکاری در منطقه.	
.268	5	.0536	19	- مشوق های مالی و وام های بلندمدت دولت جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی برای توسعه زیرساختهای گردشگری.	
.201	4	.0504	17.87		
.0444	1	.0444	15.75	- غنای جلوه های فرهنگی عامه با وجود جوامع عشایری در محدوده پیرامونی به عنوان جاذبه گردشگری.	اجتماعی
.0917	2	.0458	16.25	- احیای سنت های محلی.	
.146	3	.0486	17.25	- غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه.	
.150	3	.0500	17.75	- بالا رفتن سطح فرهنگ مردم محلی در برخورد با گردشگران.	
.143	3	.0479	17	- بالا رفتن سطح سواد و افزایش تعداد باسوادان در منطقه.	
.149	3	.0497	17.62	- مراقبت بیشتر از گونه های گیاهی و جانوری به واسطه حضور بیشتر مسئولین ملی و استانی در منطقه	اکولوژیکی
.150	3	.0500	17.75	- توجه بیشتر مسئولین به مخاطرات زیست محیطی (فرسایش خاک، الودگی آب و ...) به واسطه حضور گردشگران.	
.205	4	.0515	18.25	- مهاجرت پرندگان مهاجر به منطقه بواسطه فراهم شدن شرایط مناسب زیست.	
.150	3	.0500	17.75	- مالکیت دولتی زمین ها و امکان تأمین زمین برای پروژه ها در محدوده سد کارون 4.	زیرساختی
.146	3	.0486	17.25	- افزایش امکانات مخابراتی .	
.150	3	.0500	17.75	- افزایش و بهبود راه های دسترسی به منطقه بخصوص راههای روستایی.	
.269	5	.0539	19.12	- ساخت بزرگترین پل قوسی ایران بر روی دریاچه سد کارون 4 به عنوان یک جاذبه گردشگری انسانساخت.	
.261	5	.0522	18.5	- حضور دستگاه های اجرایی مانند سازمان میراث فرهنگی، به عنوان بازوی اجرایی در منطقه.	بازاریابی
.150	3	.0500	17.75	- امکان استفاده از اعتبارات ملی و استانی به منظور ارتقاء و بهبود صنعت گردشگری منطقه.	
.148	3	.0493	17.5	- توجه به سد کارون به عنوان یک منطقه نمونه گردشگری، در اسناد فرادست (مانند طرح جامع گردشگری ملی و استانی).	

مجموع	تهدیدها (Threat)	وزن	وزن نسبی	درجه	امتیاز وزنی
3.389		354.37	1	----	
	اقتصادی	15.5 18	.0645 .0750	1 4	.0646 .300
	اجتماعی	16.5 17	.0688 .0709	2 3	.137 .212
	اکولوژیکی	15.37 16.25 14.87 17.5 18.12 17.62 18.5	.0641 .0677 .0620 .0729 .0756 .0735 .0771	1 2 1 4 4 4 5	.0641 .135 .062 .291 .302 .294 .385
	زیرساختی	17.75 19	.0740 .0792	4 5	.296 .396
	بازاریابی	17.75	.0740	4	.296
مجموع	-	239.75	1		3.239

منبع: مطالعات نگارندگان و مهندسين مشاور طراحان البرز 1389

جدول 3- نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدات سد کارون 4 بترتیب وزن نسبی اکتسابی

ضعفها (W)	قوتها (S)
W1-عدم جود و ناکافی بون امکانات بهداشتی موجود در منطقه.	S1-وجود دریاچه سد کارون 4 به طول بیش از 30 کیلومتر و امکان قابرقانی در دریاچه سد و دسترسی به رودخانه کارون- بازفت و ..
W2-ضعف کمی و کیفی خدمات تسهیلات پذیرایی (رستوران، قهوه خانه و ...)	S2-وجود چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد.(محیطهای آبی، جنگلی و کوهستان) وجود گونه های گیاهی و جانوری متنوع.
W3-عدم وجود اقامتگاه های عمومی (هتل، متل و مهمانسرا.)	S3-محیطی آرام و دلنشین و بدور از سر و صدا برای تمدد اعصاب بخصوص برای شهرنشینان.
W4-ناشناخته بودن گردشگری سد در سطح ملی و منطقه ای به دلیل ابگیری تازه سد و ضعف بودن تبلیغات در این مورد.	S4-وجود شرایط آب و هوایی مناسب در تمام فصول سال.
W5-پایین بودن میزان هزینه کرد برای فراغت و گردشگری در بین خانوارهای ایرانی بخصوص مراکز جمعیتی نزدیک به سد کارون 4.	S5-موقعیت استقرار و همجواری با استان های پرجمعیت و صنعتی استان خوزستان به عنوان مراکز گردشگر فرست.
W6-بالا بودن هزینه های گردشگری و پایین بودن درآمد سرانه مردم منطقه.	S6-برآوردن نیازهای تفریحی فراغتی برای گروه های مختلف سنی و جنسی و اقشار مختلفی از مردم با وضعیت اقتصادی متفاوت.
W7-هزینه بالای ساخت وساز به واسطه نامناسب بودن اراضی و شیب بالای اراضی محدوده سد.	S7-دسترسی مناسب به جاذبه ها و منابع گردشگری در محدوده سد کارون 4.
W8-ضعف مدیریت تقاضا.	S8-زندگی کوچ نشینی و عشایری در منطقه به عنوان یک جاذبه گردشگری.
W9-پایین بودن مدت اقامت گردشگران در منطقه.	S9-موقعیت جغرافیایی منطقه (محور مواصلاتی بین استان خوزستان و چهارمحال و بختیاری)
W10-عدم توسعه ره آوردهای گردشگری به منظور جلب انواع بازارهای بالقوه.	S10-شرایط مساعد اقلیمی به عنوان یکی از مهم ترین قابلیت های توسعه بازار گردشگری در منطقه.
W11-پایین بودن سطح درآمد مردم محلی از فعالیتهای کشاورزی و	

<p>دامداری.</p> <p>W12-عدم آشنایی مردم با مزایا و فواید پذیرش گردشگر و توسعه فعالیت های گردشگری.</p> <p>W13-کمبود یا فقدان خدمات بین راهی نظیر جایگاههای سوخت و پمپ بنزین، تعمیرگاه ماشین و اپاراتی و...</p> <p>W14-پراکندگی مراکز جمعیتی در منطقه.</p> <p>W15-فقدان مراکز پژوهشی و آموزشی در زمینه پرورش نیروی متخصص فعال در گردشگری.</p> <p>W16-کمبود نیروی انسانی آموزش دیده در زمینه گردشگری در منطقه.</p> <p>W17-پایین بودن میزان هزینه های گردشگران در منطقه.</p> <p>W18-پایین بودن شهرنشینی در منطقه در مقایسه با سایر مناطق استان.</p> <p>W19-زیر اب رفتن سطح وسیعی از زمینهای کشاورزی منطقه.</p> <p>W20-توزیع اندک جمعیت شاغل در بخش گردشگری و خدمات مورد نیاز گردشگران.</p> <p>W21-پرپیچ و خم بودن جاده های منتهی به سد کارون 4.</p> <p>W22-شیب تند ارضی حاشیه دریاچه سد</p> <p>W23-نرخ پایین سواد، بخصوص در میان زنان.</p> <p>W24-بالا بودن دمای میانگین هوا در فصول گرم سال.</p> <p>W25-آلودگی آب و خاک منطقه در زمان احداث سد.</p> <p>W26- بالا بودن رطوبت نسبی در فصول گرم سال و منطقه(آب) و هوای شرحی در منطقه)</p>	<p>s11-امکان کاشت محصولات کشاورزی و صیفیجات در محدوده مورد مطالعه</p> <p>s12-وجود اراضی کوهستانی و فراهم بودن شرایط کوهنوردی و تفرجی.</p> <p>s13-نزدیکی به بازارهای اصلی گردشگری (خوزستان و اصفهان)</p> <p>s14-وجود آب کافی برای توسعه ورزش های آبی(شنا و غواصی و قایقرانی)</p> <p>s15-قرار گیری سد کارون 4در محور مواصلاتی چهار محال به خوزستان و محور 5 گردشگری استان.</p> <p>S16 -امکان استفاده از انرژی برق تولیدشده توسط نیروگاه سد به منظور توسعه فعالیتهای مرتبط با گردشگری.</p> <p>S17 -چشم انداز و کیفیت بصری سد کارون4 به عنوان بلند ترین سد دوقوسی ایران.</p> <p>S18 -ظرفیت بالای تولید برق در منطقه.</p> <p>s19-دسترسی به جاده اصلی.</p> <p>S20 -نزدیکی منطقه به شهرهای استان خوزستان و امکان استفاده از زیرساختهای موجود در این شهرها.</p> <p>s21-استقرار سد کارون 4در نزدیکی مراکز شهری دهدز، ایذه، استقرار در مسیر شهرکرد به استان خوزستان.</p> <p>S22 -آداب و رسوم، فرهنگ محلی، پوشش خاص زنان و مردان و سنت های خاص مردم منطقه.</p> <p>s23 -تمرکز فعالیت های اقتصادی منطقه بر بخش تولیدات دامی و لبنی</p> <p>S24 -عبور خطوط لوله انتقال گاز طبیعی از نزدیکی محدوده سد کارون 4.</p> <p>s25 -برخورداری از قدمت و سابقه تاریخی</p> <p>s26 -وجود اشتراکات و همگونی فرهنگی مردم منطقه</p> <p>s27 -وجود باند فرود هلیکوپتر در نزدیکی سد</p> <p>s28 -زمینه پذیرش مهمان و وجود فرهنگ مهمان پذیری در مردم استان و محدوده مورد مطالعه</p> <p>S29- وجود روحیه تعاون و همکاری در بین مردم محلی و وجود انگیزه مشارکت در صنعت گردشگری از سوی جوانان، روستاییان و ...</p>
<p>تهدیدها (T)</p> <p>T1-خطرناک بودن جاده دسترسی شهرکرد به استان خوزستان (بیچ های خطرناک، پرتگاهها، ریزشی بودن خاک منطقه و...)</p> <p>T2-آلودگی اب دریاچه سد در نتیجه فعالیتهای مرتبط با گردشگری(نشت فاضلاب) و یا نشت نفت خام از لوله ای انتقال نفت ...</p> <p>T3 -فرسایش خاک در منطقه و در نتیجه بالا رفتن بار رسوبی رودخانه و امکان کاهش عمر سد از مدت زمان پیش بینی شده.</p> <p>T4-افزایش قیمت زمین بواسطه سوء استفاده افراد فرصت طلب و سودجو.</p> <p>T5-حضور مقاصد رقیب در استان و نواحی پیرامونی (سد کارون 3) جهت جذب و ارائه خدمات به گردشگران.</p> <p>T6-تداخل وظایف سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با وزارت نیرو</p> <p>T7-تخریب محیط زیست منطقه در نتیجه حضور گردشگران.</p> <p>T8-سیل خیزی و طغیان رودخانه کارون، بازفت و...</p>	<p>فرصت ها (O)</p> <p>01-ساخت بزرگترین پل قوسی ایران بر روی دریاچه سد کارون 4 به عنوان یک جاذبه گردشگری انسانساخت.</p> <p>02-درآمد زایی برای مردم کم درآمد منطقه ایجاد اشتغال(مستقیم و غیر مستقیم) و کارآفرینی برای جمعیت جوان و ...</p> <p>03-حضور دستگاه های اجرایی مانند سازمان میراث فرهنگی، به عنوان بازوی اجرایی در منطقه.</p> <p>04-وجود نیروی کار ارزان و فراوان در استان به ویژه در مناطق روستایی برای اقدامات اجرایی طرح</p> <p>05-فراهم بودن شرایط مساعد به منظور ایجاد مزارع تولید ماهی در دریاچه سد کارون 4 و ایجاد بازار فروش برای گردشگران.</p> <p>06-مهاجرت پرندگان مهاجر به منطقه بواسطه فراهم شدن شرایط مناسب زیست.</p> <p>07-مشوق های مالی و وام های بلندمدت دولت جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی برای توسعه زیرساختهای گردشگری.</p> <p>08-افزایش سهم ناحیه در مبادلات گردشگری و تولید ناخالص داخلی.</p> <p>09-بالا رفتن سطح فرهنگ مردم محلی در برخورد با گردشگران.</p> <p>010-توجه بیشتر مسئولین به مخاطرات زیست محیطی (فرسایش خاک،</p>

<p>T9-انتقال ناهنجاریهای فرهنگی (بدحجابی، مواد مخدر،...) به مردم بومی</p> <p>T10-عدم پذیرش فرهنگ گردشگران توسط مردم محلی و احتمال درگیری بین جوامع محلی و گردشگران</p> <p>T11-رانش زمین در منطقه</p> <p>T12-عدم آگاهی مسئولین از شیوه های مختلف ایجاد درآمد در بخش توریسم برای مردم بومی و کم درآمد.</p> <p>T13-شکننده گی محیط کوهستان</p> <p>T14- زلزله خیزی منطقه و زمین لرزهای القایی ناشی از ابگیری سد.</p>	<p>لودگی آب و ... به واسطه حضور گردشگران.</p> <p>011-مالکیت دولتی زمین ها و امکان تأمین زمین برای پروژه ها در محدوده سد کارون 4.</p> <p>O12 -افزایش و بهبود راه های دسترسی به منطقه بخصوص راههای روستایی.</p> <p>013-امکان استفاده از اعتبارات ملی و استانی به منظور ارتقاء و بهبود صنعت گردشگری منطقه.</p> <p>014-مراقبت بیشتر از گونه های گیاهی و جانوری به واسطه حضور بیشتر مسئولین ملی و استانی در منطقه</p> <p>015-توجه به سد کارون به عنوان یک منطقه نمونه گردشگری، در اسناد فرادست (مانند طرح جامع گردشگری ملی و..)</p> <p>016-غنی شدن تجارب فرهنگی افراد جامعه.</p> <p>017-افزایش امکانات مخابراتی.</p> <p>018-بالا رفتن سطح سواد و افزایش تعداد باسوادان در منطقه.</p> <p>019-احیای سنت های محلی.</p> <p>O20- غنای جلوه های فرهنگی عامه با وجود جوامع عشائری در محدوده پیرامونی به عنوان جاذبه گردشگری.</p>
---	--

ماخذ: مطالعات نگارندگان، 1390.

بررسی نقاط قوت در محدوده مورد مطالعه: نگاهی به جدول شماره 1 نشان می دهد که منطقه با وجود 29 مورد نقطه قوت توان بالایی برای توسعه گردشگری داشته و بیشترین نقاط قوت مربوط به عامل اکولوژیکی با امتیاز وزنی 1/325 و عامل زیرساختی با امتیاز وزنی 0/681 می باشد. مهم ترین نقطه قوت های عامل اکولوژیکی نیز وجود دریاچه سد کارون 4 به طول بیش از 30 کیلومتر میباشد.

بررسی نقاط ضعف در محدوده مورد مطالعه: مطابق محاسبات در جدول شماره 1 بالاترین نقطه ضعف های توسعه این محدوده مربوط به عوامل زیرساختی منطقه می باشد. امتیاز وزنی این عامل 1/097 محاسبه شد از مهم ترین عوامل زیرساختی تاثیر گذار در منطقه می توان از ضعف کمی و کیفی خدمات تسهیلات پذیرایی (رستوران، قهوه خانه و ...) و عدم وجود و ناکافی بودن امکانات بهداشتی را نام برد.

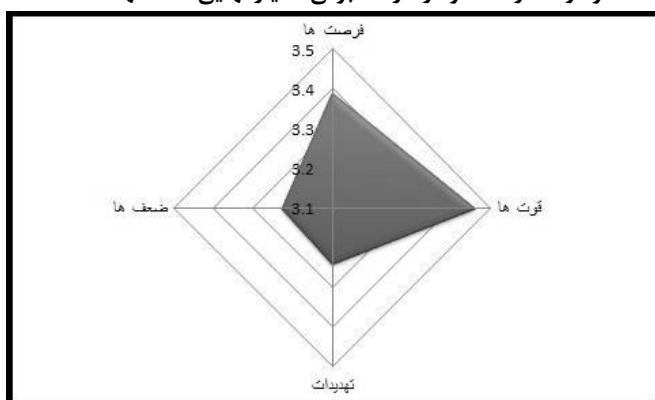
بررسی فرصت ها پیش رو در محدوده مورد مطالعه: در جدول شماره 2 عوامل اقتصادی موجود در منطقه با کسب امتیاز و زنی 1/032 بیشترین وزن را کسب نمود برای نمونه می توان از درآمدزایی برای مردم کم درآمد منطقه ایجاد اشتغال (مستقیم و غیر مستقیم) و کارآفرینی برای جمعیت جوان و کاهش نرخ بیکاری در منطقه را نام برد. بعد از فرصت های اقتصادی فرصت های زیرساختی با وزن نسبی 0/716 قرار دارد و در بین این عوامل می توان به ساخت بزرگترین پل قوسی ایران بر روی دریاچه سد کارون 4 اشاره کرد.

بررسی تهدیدات پیش رو در محدوده مورد مطالعه: مطابق محاسبات در جدول شماره 3 مهم ترین تهدیدهای توسعه گردشگری در محدوده سد کارون 4 شامل تهدیدات اکولوژیکی با امتیاز وزنی 1/535 و تهدیدات زیرساختی با امتیاز وزنی 0/692 است. از مهم ترین تهدیدهای اکولوژیکی پیش رو در منطقه می توان به آلودگی آب دریاچه سد در نتیجه فعالیت های مرتبط با گردشگری (نشت فاضلاب) و فرسایش خاک و در نتیجه بالا رفتن بار رسوبی رودخانه و امکان کاهش عمر سد از مدت زمان پیش بینی شده اشاره کرد.

پس از تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی، به منظور تبیین وضعیت کلی گردشگری سد کارون 4 در این محدوده، به صورت سیستماتیک و جامع به بررسی تطبیقی این عوامل پرداخته شده است. نمودار شماره 1 این وضعیت را نشان می دهد. همان طور که مشاهده می شود کشیدگی نمودار به سمت قوت ها و فرصت ها گرایش دارد. بالا بودن مجموع امتیاز نقاط قوت

(مجموع امتیاز وزنی 3/461) و امتیاز مجموع فرصت‌ها پیش رو (مجموع امتیاز وزنی 3/389) نشان دهنده توانمندی‌های بالای منطقه در زمینه توسعه گردشگری سد می‌باشد

نمودار شماره 1: نمودار تار عنکبوتی امتیاز نهایی شاخصها

جدول 4- امتیاز نهایی شاخص‌ها

شاخص	امتیاز
قوت‌ها	3/461
ضعف‌ها	3/227
فرصت‌ها	3/389
تهدیدات	3/239

تدوین استراتژی و ارائه راهبرد به منظور توسعه گردشگری سد کارون 4:

تدوین استراتژی عبارت است از: طراحی مأموریت و سیاست‌های مجموعه. تدوین استراتژی با تجزیه و تحلیل موقعیت شروع می‌شود. تجزیه و تحلیل موقعیت عبارت است از: پیدا کردن استراتژی یا موازنه استراتژیک بین فرصت‌های بیرونی و نقاط قوت درونی با توجه به تهدیدهای خارجی و ضعف‌های داخلی، در جهت رفع آن‌ها. عوامل استراتژیک یک مجموعه عبارتند از: نقاط قوت (S)، نقاط ضعف (W)، فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T). این عوامل نه تنها به شناسایی ویژگی‌ها یا شایستگی‌های بارز مجموعه، توانایی ویژه، منابع تحت اختیار و روش اصلی استفاده از آن‌ها کمک کند، بلکه باید در شناسایی فرصت‌هایی که مجموعه در حال حاضر و به دلیل نداشتن منابع مناسب نمی‌تواند از آن‌ها بهره‌برداری نماید نیز راهگشا باشد (اگرایی، 1384: 44). به منظور توسعه گردشگری در محدوده سد کارون 4 و با استفاده از عوامل استراتژیک فوق‌راهبردهایی ارائه شد این راهبردها عبارتند از راهبردهای رقابتی - تهاجمی یا (SO)، راهبردهای تنوع‌بخشی یا (ST)، راهبردهای بازنگری (WO) و راهبردهای تدافعی یا (WT).

ارائه راهبردهای رقابتی / تهاجمی (SO): در این راهبردها تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است. در واقع استراتژی‌هایی هستند که براساس بررسی راه‌هایی که یک مجموعه می‌تواند برای بهره‌گیری از نقاط قوت خود و به منظور سود بردن از فرصت‌ها بپیماید، طراحی و ساخته می‌شوند (افتخاری و همکاران، 1385: 22).

جدول 5- راهبردهای رقابتی - تهاجمی (SO) جهت بهبود وضعیت گردشگری سد کارون 4

راهبرد	نام راهبرد رقابتی - تهاجمی SO
So1	انجام مطالعات طرح جامع گردشگری سد کارون چهار در جهت شناخت بهتر از منطقه به منظور برنامه‌ریزی.
So2	توسعه اکوتوریسم با بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعی موجود در منطقه.
So3	جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و دولتی و افزایش سرمایه‌گذاری در محدوده سد کارون 4.
So4	آماده‌سازی و معرفی سد کارون 4 به عنوان قطب گردشگری و فراهم آوردن امکانات و تسهیلات رفاهی مناسب در محدوده سد.
So5	ایجاد پیمان‌های راهبردی با مقاصد گردشگری منطقه (سد کارون 3 و خرسان و ...)
So6	آشنایی گردشگران با آداب و رسوم مردم محلی و زندگی عشایر به منظور افزایش درآمد این قشر از مردم.
So7	تلاش برای معرفی بیشتر قابلیت‌ها و توانمندی‌های منطقه به دلیل قرارگیری در نزدیکی راه‌های ارتباطی مهم و حیاتی کشور محور مواصلاتی به استان خوزستان و محور شماره 5 گردشگری استان.
So8	آموزش نیروی کار موجود در منطقه و تبدیل آنها به نیروهای متخصص و به کارگیری آنان در زمینه رشد و توسعه گردشگری سد.

ماخذ: مطالعات نگارندگان، 1390.

ارائه راهبردهای تنوع (ST): این راهبردها در تنوعبخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز بوده و نقاط قوت را به عنوان روشی برای پرهیز از تهدیدها مورد توجه قرار می‌دهند.

جدول 6- راهبردهای تنوع (ST) جهت بهبود وضعیت گردشگری سد کارون 4

راهبرد	نام راهبرد تنوع ST
St1	فراهم کردن تاسیسات و تجهیزات مورد نیاز برای راه اندازی ورزشهای آبی و با توجه به وجود آب کافی برای راه اندازی اینگونه ورزشها
St2	مدیریت و کنترل شدید تر به منظور جلوگیری از آلودگی دریاچه سد و از بین رفتن طبیعت.
St3	ظرفیت پذیری و تعیین حد مطلوب جهت کاهش فشار به محیط زیست منطقه نمونه و جلوگیری از تراکم بیش از اندازه
St4	افزایش سطح فضای سبز منطقه به منظور جذب گردشگر و جلوگیری از فرسایش خاک محدوده سد کارون 4
St5	تدوین طرح های گردشگری، برای محدوده سد کارون 4 و تبدیل آن به یک منطقه نمونه گردشگری و گردشگری سد در کشور
St6	بکار گیری روشهای مناسب جهت نظر سنجی از گردشگران به منظور بهبود شرایط و جذب گردشگر بیشتر به منطقه

ماخذ: مطالعات نگارندگان، 1390.

ارائه راهبردهای بازنگری (WO): در راهبردهای بازنگری ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف مجموعه می‌باشد.

جدول 7- راهبردهای بازنگری (WO) جهت بهبود وضعیت گردشگری سد کارون 4

راهبرد	نام راهبرد بازنگری WO
Wo1	معرفی گردشگری سد به عنوان یکی از انواع گردشگری و معرفی توانمندیهای گردشگری سد کارون 4 از طریق رسانه ها.
Wo2	تعریض تسطیح و اصلاح جاده های منتهی به سد کارون 4 و تقویت راههای ارتباطی منطقه به منظور ورود بیشتر گردشگران از شهر های اطراف.
Wo3	ایجاد مراکز پژوهشی و آموزشی در استان و پرورش نیروی متخصص فعال در گردشگری
Wo4	جذب سرمایه گذاری خصوصی و دولتی از شهرهای بزرگ اطراف و ایجاد تاسیسات و تجهیزات (پذیرایی، اقامتی، بهداشتی و ...) مورد نیاز گردشگران
Wo5	برگزاری کلاسهای توجیهی به منظور آشنایی مردم با مزایا و فواید پذیرش گردشگر و توسعه فعالیت های گردشگری.
Wo6	تقویت فعالیت های بازاریابی در جهت اعمال سیاست های مناسب بازاریابی محدوده سد کارون 4
Wo7	برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری و جلوگیری از آلوده شدن آب دریاچه سد با انجام تمهیدات لازم مانند توجیه مردم محلی و گردشگران.

ماخذ: مطالعات نگارندگان، 1390.

راهبردهای تدافعی (WT):

این راهبردها بر نقاط ضعف درونی و تهدیدهای بیرونی استوار هستند و اساساً ماهیتی تدافعی دارند و بر حداقل کردن نقاط ضعف و رفع آسیب پذیری مجموعه تأکید می‌کنند.

جدول 8- راهبردهای تدافعی (WT) جهت بهبود وضعیت گردشگری سد کارون 4

راهبرد	نام راهبرد تدافعی WT
Wt1	بهره گیری از خدمات تخصصی شرکت های مشاور متخصص در زمینه برنامه ریزی و مدیریت
Wt2	شناسایی اراضی سست در برابر رانش زمین در محدوده سد کارون 4 و اتخاذ برنامه هایی به منظور پیشگیری از رانش زمین
Wt3	برگزاری جلسات هماهنگی بین مسئولین سازمان میراث فرهنگی و وزارت نیرو به منظور اتخاذ تصمیمات مناسب در زمینه گردشگری سد.
Wt4	احداث و مقاوم سازی بناها و تاسیسات گردشگری در برابر زمین لرزه
Wt5	ارائه حمایت مالی به جوامع محلی به منظور کسب معاش مبتنی بر فعالیتهای گردشگری مانند تولید محصولات صنایع دستی، تولید مواد غذایی، احداث واحدهای کوچک اقامتی و اردوگاهی
Wt6	مکان یابی مناسب و بهداشتی جهت دفن زباله ها و دفع فاضلاب ها مطابق با چارچوب ضوابط و استانداردهای زیست محیطی به منظور جلوگیری از آلودگی منابع آب و خاک محدوده سد.

ماخذ: مطالعات نگارندگان، 1390.

نتیجه‌گیری:

موضوع گردشگری سد در ایران موضوع جدیدی است که در سال‌های اخیر به صورت بسیار محدود به آن پرداخته شده است. در حالی که در ایران بیش از صدها سد توسط مشاوران و مهندسان داخلی و خارجی با اهداف متفاوت (تامین برق و آب آشامیدنی شهرها) ساخته شده است. اما تاکنون برنامه‌ریزی به منظور استفاده از این سدها به عنوان مکان‌های تفریحی و گردشگری پذیر تدوین نشده است. سد کارون 4 نخستین سدی است که بطور کامل به دست مهندسان و متخصصان کشورمان طراحی و اجرا شد و در سال 1390 آنگیزی گردید. این خود عامل محرکه‌ای گردید که به بررسی این سد از دیدگاه گردشگری نیز پرداخته شود بنابراین ما در این پژوهش با استفاده از مدل برنامه‌ریزی استراتژیک SWOT, IFASE, EFAS وضعیت گردشگری محدوده سد کارون 4 را جهت توسعه‌ی این صنعت مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که، تعداد 49 عامل قوت و فرصت با وزن نسبی 6/850 به عنوان مزیت‌ها و تعداد 40 عامل ضعف و تهدید با وزن نسبی 6/466 به عنوان محدودیت‌ها و تنگناها، پیش‌روی توسعه‌ی گردشگری این سد قرار دارد. مطالب بیان شده نشان داد که، مزیت‌های شناسایی شده محدوده بیشتر از تنگناهای آن می‌باشد. امید است با برنامه‌ریزی صحیح مسئولین سایت سد کارون 4 به عنوان الگویی برای برنامه‌ریزان گردشگری بخصوص این شیوه جدید گردشگری (گردشگری سد) در کشور مورد استفاده قرار گیرد.

منابع:

1. اعرابی، سید محمد (1384): مدیریت استراتژی راهبردی، انتشارات دانشگاه تهران.
2. افتخاری، رکن‌الدین و عبدالرضا مهدوی (1385): «راهکارهای توسعه گردشگری روستایی (نمونه موردی دهستان لوسان کوچک) با استفاده از مدل SWOT»، مجله مدرس، شماره 45، تهران، صص
3. حکمت‌نیا، حسن و میرنجف موسوی (1385): کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، چاپ اول، یزد.
4. ختایی، محمود و همکاران (تابستان 1387): «اندازه‌گیری کارایی هتل‌های شهر تهران با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها»، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال هشتم، شماره دوم، تهران، صص 1-24.
5. خورشید، صدیقه و رضا رنجبر (تابستان 1389): «تحلیل استراتژیک، تدوین و انتخاب استراتژی مبتنی بر ماتریس SWOT و تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه فازی»، فصلنامه مدیریت صنعتی، شماره 12، سندیج.
6. راسق قزلباش، سلیمان (بهار 1389): «گردشگری روستایی و لزوم توجه به آن در برنامه‌های توسعه و آبادانی روستاها»، مجله مسکن و محیط روستا، سال ---، شماره ---، تهران، صص
7. زمردیان، محمدجعفر (پاییز و زمستان 1384): «ژئوتوریسم سواحل جنوبی خزر، چالش‌ها و عوامل تهدیدکننده»، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره پنجم، مشهد، صص
8. سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری (1390): معاونت گردشگری، جاذبه‌های گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد.
9. فنی، زهره و علی محمدنژاد (تابستان 1389): «نقش مدیریت شهری در توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهر رامسر)»، مجله مطالعات جهانگردی، شماره 11 و 12، تهران، صص
10. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (1388): گزارش سالانه سازمان ایرانگردی و جهانگردی، تهران.
11. مافی عزت‌اله و مهدی سقایی (بهار و تابستان 1387): «تحلیلی بر گردشگری روستایی در پیرامون کلان‌شهرها (مطالعه موردی: کلان‌شهر مشهد)»، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال ---، شماره ---، مشهد، صص
12. مبارکی، امید (1386): برنامه‌ریزی فضایی شهرستان ملکان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
13. مهندسان مشاور طراحان البرز (1390): منطقه نمونه گردشگری سد کارون 4، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، شهرکرد.

14. مؤمنی، مصطفی (1386): توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفهوم تا راهکار)، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، چاپ اول، تهران.
15. نوحه گر، احمد و همکاران (پاییز 1388): «ارزیابی قابلیت های طبیعت گردی جزیره قشم با بهره گیری از مدل مدیریت استراتژی SWOT»، مجله جغرافیا و توسعه، شماره 15، زاهدان، صص
16. هال کالین، مایکل و جان ام جنکیتز (1378): سیاستگذاری جهانگردی، ترجمه محمد اعرابی و داوود ایزدی، انتشارات دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران.
17. Kajanus, M and Kngas, J and Kurttila, M (2004): The use of value focused thinking and the A SWOT hybrid.
18. Wright, Peter. D and Priwgle, Charles (1998): Strategic Management, Text and cases, Mark J. Kroll: Memphis State University James Madison University, University of Texas of Tyler.
19. World Tourism Organization. (2003): WTO news, 2003 (3). Madrid: World Tourism Organization.

Archive of SID